

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2024.35.1>
УДК 316.32+159.9

Ольга ВЛАСОВА

*кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та українознавства
Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро*

ORCID: 0000-0003-1755-0853
E-mail: 358358olga@gmail.com

Наталя НОВОКШОНОВА

*старший викладач
Українського державного університету науки і технологій, Дніпро*

ORCID: 0000-0002-0289-1455
E-mail: novokshonovanatalia@gmail.com

Максим ЛІТМАН

*аспірант
Українського державного університету науки і технологій, Дніпро*

ORCID: 0009-0008-5047-8842
E-mail: maxlit95@gmail.com

СОБИСТИСТЬ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ В ЖИТТЄВОМУ СВІТІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Анотація. Актуальність цієї статті зумовлена потребою в науковій рефлексії принципово нових соціокультурних процесів «умов постмодерну». Виникнення предметної і проблемної сфери інституціоналізаційних досліджень із кінця XX ст. і дотепер демонструє постійне зростання, що свідчить про те, що триває розвиток постмодерністської філософії, яка аналізує трансформацію цінності соціокультурного статусу індивіда й соціополітичних інститутів влади та авторитету державності. Дослідження процесів інституціоналізації в умовах суспільства постмодерну здійснюється в рамках системного аналізу й спирається на праці Ж.-Ф. Ліотара, Ж. Дельоза, Ю. Габермаса, М. Вебера, Д. Норта, Е. Дюркгайма та інших авторів. Метою роботи є репрезентація особливостей процесу інституціоналізації в постсучасному західному суспільстві та аспектів взаємозв'язку індивіда та інституціоналізації в трансформаціях постмодерну.

Аналіз соціокультурного життя та життєвого світу індивіда здійснюється із залученням культурних феноменів, інтелектуального середовища й дискурсів постмодерну з акцентом на основній суперечності інституціоналізації: невідповідність системи нормативної організації суспільства та життєвого світу індивіда. Звідси можна зробити загальний висновок про те, що від того, наскільки швидко буде долатися ефект державної інституціональної організації, залежить швидкість розвитку особистості індивіда, академічного середовища й суспільства загалом.

Висновки можуть охоплювати такі домінуючі аспекти: швидкість подолання ефекту бюрократично-державної інституціональної організації прямо впливає на темпи розвитку особистості, нації, інтелектуального середовища та суспільства загалом. Серед негативних наслідків інституціоналізму варто виокремити недостатній інтелектуальний розвиток індивіда, сповільнення академічних досягнень, проблеми з розумінням блага і справедливості, а також зростаюча залежність індивіда від структур інститутів та положень інституціоналізації.

Ключові слова: бюрократичні інститути, індивідуація, інституціональні умови, інтелектуальне середовище.

Olha VLASOVA

*Candidate of Philosophic Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy and Ukrainian
Studies
Ukrainian State University of Science and Technologies, Dnipro*

Natalia NOVOKSHONOVA

Senior teacher

Ukrainian State University of Science and Technologies, Dnipro

Maksym LITMAN

PHD Student

Ukrainian State University of Science and Technologies, Dnipro

THE INDIVIDUAL AND THE INSTITUTIONALIZATION IN THE LIFE WORLD OF POSTMODERNISM

Abstract. *The actual message of this paper is stipulated by the necessity of the scientific reflexion of the new socio-cultural processes under the postmodern conditions. The emergence of the problematic field of the institutional research, launching from the end of the XXth century, testifies to the remarkable growth, which is an evidence of the continual development of the political philosophy, which is focused on the transformation of the values of the individual and the status objectives of the power institutions and the state authority. The research of the institutional processes under the "conditions of postmodernity" is carried out in the range of the systematic analysis and is based on the theories of J. F. Lyotard, J. Deleuze, G. Habermas, M. Weber, D. North, E. Durchein and other postmodern scientists. The extraordinary heightening of individuation is described as the consequence of the multiplication and segregation of roles available to – in some measure forced upon, – the individual. The social roles we occupy are increasingly experienced not as natural and fixed representations of the self but as optional appliances. The enlarged domain of reflexive management of the self is the major reason of the appearance of the opposite thinking and self consciousness, which are based on the alternative self-representations, which are evident in the Western world. Individuals and individuation are analyzed with the insertion of the cultural phenomena, intellectual media and postmodern discourses, with the stress on the main contradiction of the institutionalization, that is some kind of discrepancy between who and what we have been as well as what we desire to be. In addition, the situation is aggravated with the incongruity of the system of the normative society organization and the life world of individuals. In some cases it is represented in the phenomena of depersonalization, which are given different names in philosophy, literary criticism and cultural studies. Generally speaking it means the crisis of the individual basis of the self. The overall conclusion is focused on the necessity of overcoming the crisis, mentioned above, and the assertion that the growth of the both individual development and society changes depends on the speed of overcoming the effect of the slow transformations of the state institutional organizations.*

Keywords: *bureaucratic institutions, individuation, institutional conditions, intellectual spheres.*

Постановка проблеми. Взаємодія індивідів та інститутів у теорії та практиці постмодернізму визначається інтелектуальним статусом постмодернізму як малодослідженого комплексу наукових уявлень і вірувань, який має значний вплив на розвиток соціологічної та політичної теорії кінця XX – початку XXI століть, а також на філософську думку цього періоду. Постмодерністський дискурс, увійшовши до критичного простору, дозволяє переглянути модерністське розуміння знання, індивіда та університетської освіти як процесу накопичення й нарощування знань. Як зазначають науковці, культура не є окремим доповненням до індивіда: індивіди не існують поза конкретною культурою. Ми виокремлюємося із соціального та культурного середовища, але думка, що ця відмінність відділяє нас від культури, є лише одним із аспектів індивідуалізації в контексті постмодернізму. Коли культурні наративи контекстуалізують культуру та ідеологію в серії відносин, де інститути є своєрідними рамками, у межах яких індивіди взаємодіють один з одним, постає необхідність визначити ключові поняття інституціоналізації суспільства та індивідів. У цій статті ми трактуємо інститути та індивідуацію в межах проблемного поля інтелектуального дискурсу західного світу. Індивідуація розглядається як один із

центрального критичного аспекту постсучасності, що виникає внаслідок множення та сегрегації ролей, доступних індивідам. Результатом цього є практично ідентичні ролі за відсутності ідентичних обов'язків. Проте це не означає відсутність сильних групових ідентичностей. Швидше, варто зауважити, що здебільшого ми переживаємо досвід таких ідентичностей лише частково. Дослідники стверджують, що особистість (Self) не визначається конкретними обставинами соціального життя й не є постійним продуктом цього життя, «виробом», що повинен змінюватися навіть на найбільш фундаментальних рівнях [21, р. 7]. Найчастіше інтелектуал – у крайньому разі західний інтелектуал – перебуває в «башті із слонової кістки» класичного інституціонального дискурсу, який стверджує, що «універсальне завжди є універсальним», не помічаючи його можливих специфічних особливостей. Учені припускають, що таке положення визначається певним університетським диктатом розділення дисциплін, що швидко перетворює академічних інтелектуалів на універсальних інтелектуалів. Останнє викликає таке питання: якщо інтелектуал частково визначається тим становищем, яке він/вона займає в цій інституції, то якими є тоді відносини між цією інституцією і неінституціональним ото-

ченням [22, р. 4]. Крім того, за М. Фуко, не існує неінституціонального середовища [10].

Вважається, що інституція, яка ізолюється на певний час (наприклад, для аналізу), *de facto* не існує в ізоляції. Таким чином, аналітик зобов'язаний досконало вивчити фреймінг цієї інституції. І тут можна доповнити: якщо вчений розглядає західну інституціоналізацію починаючи з XVII ст., не беручи до уваги її «історію», то варто наголосити: екстраінституціонального простору не існує, включаючи й поняття периферійного простору в дихотомії «центр–периферія». Важливо також зауважити, що хоча університети визначаються як локації «чистого вивчення», починаючи, як відомо, з 1967 року в Америці і з 1968 року у Франції, вчені активно намагаються демонструвати свої політичні погляди та вподобання на локаціях зовсім не університетських. Ця тенденція яскраво репрезентується у 20-ті роки XXI ст., наприклад, у конфліктах внутрішньої політики під час епідемії COVID у 1920-21 рр. і в зовнішній політиці у зв'язку з палестино-ізраїльською війною, яка триває з 2023 року.

Аналіз наукових публікацій. Розробка теорії інституціональності в суспільстві постмодерну, як відомо, розпочалася з виникненням у кінці XX ст. якісно нового соціуму. Для Е. Гідденса пізній постмодерн – це час, коли індивіди стають все більше «відрізнаними» від локальних соціальних відносин, вони все менше занурені в ці відносини. Це період зростання ризику для всіх членів суспільства здебільшого тому, що давні істини припинили бути істинами. Це час зростаючої саморефлексії, коли саме знання, яке виробляється у світі, допомагає надати форму такому світу [13]. Для інших вчених це час «знака». Час, коли медіаобрази, види й способи інформації, режими сигніфікації і естетизації «життєвого світу» стали головною рисою постсучасного повсякденного життя [21, р. 14], деякі вчені вважають, що це суспільство консюмеризму, споживацької культури.

У деяких працях постсучасне суспільство почало розглядатися як інформаційний соціум. Таке трактування пов'язано з науковим доробком Д. Белла, А. Тоффлера та інших вчених [2; 24].

З'явився опис епохи постмодерну в контексті опозиції «раціональне–міфічне» (наприклад, «Діалектика Просвітництва» М. Горкгаймера та Т. Адорно); характеристики постмодерну як суспільства без Бога, Істини, Блага і Краси [4]. Загальне, «тотальність» уже не постає як жажливі сили природи, а є «системою», яка бере гору над «одиничним індивідом», над суб'єктом. Розум більше не є законодавцем – нові наукові тенденції та ідеології диктують норми, цінності та моделі функціонування, які є одноманітними й не допускають заперечень.

Метою роботи є репрезентація особливостей процесу інституціоналізації в постсучасному західному суспільстві та аспектів взаємозв'язку індивіда та інституціоналізації в трансформаціях постмодерну.

Виклад основного матеріалу. Основним об'єктом критики постмодернізму можна назвати Просві-

тництво. Незважаючи на те, що ця критика здійснюється з різних позицій, усі вони об'єднані іронією та скепсисом щодо проєкту Просвітництва загалом, а також окремих тем і образів, що є його складниками. Концепція конвенціоналізму, що базується на «домовленості більшості», виявляється неприйнятною для епістеми постмодерну. «Консенсус став підозрілою і застарілою цінністю» [17, р. 100]. Доведена до своєї межі доктрина розбіжностей призводить до того, що будь-яка загальноприйнята думка або концепція розглядається як небезпека, яка підстерігає сучасну людину, небезпека поглинання її свідомості черговою «системою цінностей». Будь-яка спроба виявити справжню сутність речей приречена на невдачу, оскільки істина – не більше ніж лінгвістичний, історичний і соціальний конструкт. Мова, стверджує Ж. Дерріда, передує буттю, конструє його. Текстуальність заволодіває онтологією. Екстралінгвістична реальність є ілюзією. Світ є текст. Вивчення літератури є вивченням інтертекстуальності. Дерріда трактує людську діяльність загалом як читання безкінечного тексту світу із загостренням проблем, дискурсивності, невизначеності значень [7].

Постмодерністський письменник перебуває в положенні філософа: текст, який він пише, твори, які він створює, у принципі не підлягають завчасно встановленим правилам «мовних ігор». Цим і пояснюється той факт, що текст наділений характером «події».

Славой Жижек, останній класик постмодернізму, що живе на нашій планеті, ставить запитання: «Що дійсно відбувається, коли щось відбувається?». Досліджуючи новий і дуже суперечливий концепт «події», вчений пише, що подія може бути певною пригодою, яка може порушити звичайне життя радикальним політичним проривом, появою релігійного напрямку, підйомом нової художньої форми або сильним життєвим досвідом (як, наприклад, кохання). Після події ніщо вже не залишається таким, як було, навіть якщо немає значних змін. Розглядаючи різні визначення «події», Жижек звертається до фундаментальних проблем: наскільки ми є агентами нашої власної долі? Чи відбувається у світі, який постійно змінюється, щось дійсно нове [25].

Звертаючись до «особистості» («Я», «Self»), авторитетний постсучасний аналітик Б. Дейнтон задає питання: «Коли ви думаєте про те, що ви є, що ж насправді виробляє мислення? Це душа? Якийсь інший вид ментальної сутності, відділеної від вашого тіла? Чи ви просто скупчення нервових закінчень і наративів?». Таким чином, Дейнтон, аналізуючи природу Self (особистості) та її ставлення до решти реальності, досліджує ідею, яка репрезентує картину того, що ми й наші тіла йдемо різними шляхами через характерний стан постійних змін, технологій, віртуального світу тощо [6]. Таким чином, світ постмодерну не лише визнає здатність індивіда до змін, він «святкує» нормалізацію змін.

Наступною характерною рисою постмодернізму, як демонструє аналіз цієї проблеми, є екстраординарне «піднесення» індивідуалізації, яку описують як наслі-

док мультиплікації і сегрегації ролей, доступних і певною мірою нав'язуваних індивіду. У результаті «умови постмодерну» ставлять під питання фундаментальні проблеми теорії. Там, де складність та зміни перебувають у широкому полі індивідуалізації, а на індивідуальному рівні створюються все ширші альтернативи з ризиком наростаючої невизначеності, інші латентні джерела індивідуального розмаїття і «піднесеної» сигніфікації починають набувати своїх чітких форм. Такий розвиток став помітним ще на початку модернізму. «Self» – це наративи, позначені зростанням невизначеності стосовно нашої «кінцевої» долі й різноманітним альтернатив, відкритих індивіду у його/її внутрішньому діалозі, а також у стратегічній оцінці навколишнього середовища. Як вказують науковці (Л. Триллінг, Н. Еліас та ін.), соціальний світ, який потребує, щоб ми спілкувалися заради наших бажань (З. Фрейд), одночасно має навчати нас спілкуватися із самими собою [9]. Складність соціального досвіду створює порівняну складність психологічного життя індивіда. Виникають питання, які визнаються фундаментальними для традиційного суспільства (Д. Різан), а саме: можливість індивіда думати про себе як про особистість, якою цей індивід не є; наскільки наляканими можуть бути ті, хто не може розмірковувати про навколишній світ, як зовсім не такий світ, який вони собі уявляють [20].

Описані вище «трансформаційні зсуви», на думку деяких теоретиків, можна трактувати як еволюційний рух від парадигматичного соціального порядку до тривалих постпарадигматичних соціальних умов (постмодернізм, постпостмодернізм, метамодернізм).

Зауважимо, що в культурних практиках, які створюють «зачаровані» простори інституціональності, з'являється можливість формування альтернативних інституцій. Оскільки міждисциплінарний підхід поступово вироджується в показовий інтернаціоналізм, то якщо в академічному середовищі існує опозиція, що протистоїть інтернаціоналізації в «оперативній роботі», її представники неминуче зіткнуться зі ще сильнішим опором.

Учені вважають, що інституціоналізація життєвих практик у постсучасних інституціоналізованих суспільствах означає процес і результат нормативного регулювання комунікацією й мотивацією в життєвому світі індивідів. Наголошується, що ключове становище полягає в тому, що під час аналізу інститутів необхідно виокремлювати три рівні спільної життєдіяльності людей: мотиваційний, комунікативний і організаційний.

За Д. Нормом (визначення, поширене в інституціональному підході), інститут – це правила, механізми, що забезпечують їхнє виконання, норми поведінки, що структурують повторювані взаємодії між людьми: це просто правила гри [18]. Якщо детальніше, то Норт пише, що «інститути – це винайдені людством механізми стримування, які структурують політичні, соціальні й економічні взаємодії» [18, р. 97].

За Ю. Габермасом, основна суперечність епохи вбачається у невідповідності системи нор-

мативної організації суспільства та життєвого світу людини [14].

Соціокультурні процеси, пов'язані з формуванням інституціоналізації, як правило, розглядаються класиками постмодернізму в процесах трансформації життєвого світу й культурних феноменів, зазвичай інтелектуального середовища (Ж.-Ф. Ліотар, Ж. Дельоз, Ж. Бодріяр, Е. Гідденс та ін.).

Постає необхідність звернутися до ідеї «чистої феноменології» Е. Гуссерля, зокрема до його концепції «світу природної установки» (я і мій навколишній світ): «Я усвідомлю світ, безмежно розпростертий у просторі; світ, який безперервно стає і став у часі. Я його усвідомлюю, безпосередньо наочно сприймаю його – це насамперед у досвіді». У цьому Гуссерль вбачає «миттєве життя», волю в «природній установці» [15].

«Життєвий світ» у Е. Гуссерля відображає значущий для людини світ первинних істин і самоочевидностей, що конструюються в діяльності трансцендентальної суб'єктивності. За Гуссерлем, необхідно піддавати «наукову картину світу» феноменологічній редукції, звертаючись до різних форм безпосередньої даності світу, що є невіддільним від людини та очевидним у своєму смислі.

На початку XX століття Макс Вебер, розуміючи процеси інституціоналізації та їхні складні варіації, писав про соціальні взаємодії як про правила, що схильні до еволюції та водночас залежать від неформальних ієрархій. Вебер зазначав, що в кінцевому підсумку багато практичних правил швидше еволюціонують у інституційні моделі поведінки, ніж залишаються більш-менш стабільними протягом тривалого часу. «Практики» трансформуються у виразні правила, які, зі свого боку, формалізуються в термінах «супраіндивідуальності» (наприклад, десять заповідей Біблії або ідеї соціального контракту Ж.-Ж. Русо) [16]. Видатний сучасний соціолог, аналітик спадщини М. Вебера Р. Лепсіус у своїй фундаментальній праці, присвяченій працям Вебера, фокусує увагу на ідеях «національного соціалізму», процесах демократизації в Німеччині, процесах німецької уніфікації та інституціоналізації Європейського Союзу. Роблячи свій внесок у краще розуміння політиків як індивідів, автор стверджує, що лише за умови впровадження загальних процедур, які не можуть довільно змінюватися, люди набувають довіри до політичних і соціальних структур і, зрештою, підтримують їх [16].

Що стосується ролі інтелектуалів, то із 70-х років минулого століття в напрямках і тенденціях постмодернізму в марксистських та інших лівих колах виникають дискусії про роль інтелектуалів у політичній боротьбі. М. Фуко припускає, що функцією інтелектуала більше не є зайняти місця «попереду або збоку» для того, щоб виразити правду колективів, швидше це боротьба проти форм влади, які трансформують його/її у свій об'єкт та інструмент у галузях «знання», «істини», «свідомості» і «дискурсу» [11]. Останнє містило також дебати про роль, яка розділяла «універсального» і «специфічного» інтелектуала.

Л. Альтюссер, наприклад, у своїй статті «Ленін і філософія» стверджує, що загалом інтелектуали вплетені в правлячі ідеології і діють незмінно як їхні захисники. У цій самій праці науковець дає визначення дисциплінарній практиці. Він пише, що дисципліни, сконструйовані в термінах заперечення дисципліни, є історіями дегенерації. За Альтюссером, марксизм розуміє історію як процес без суб'єкта й розглядає індивідів через їхню соціальну ідентичність в ідеології [1].

М. Фуко в «Археології знання» доводить, що «ідеальними інтелектуалами» є такі творці-аутсайтери, як Маркіз де Сад, Ф. Ніцше, А. Арто, які втілюють у собі ідею «інакшості» [12].

Ж. Дерріда зосереджує свій погляд на власній позиції як інтелектуала, що піддає сумніву свою ж дисциплінарну продукцію. Він намагається дослідити, яким чином у кожній конкретній ситуації – коли його запрошують прочитати лекцію або написати статтю – він, як і будь-який інтелектуал, хоче того чи ні, визначається як «іноземне тіло». Усе, що викладається, спрямоване на усвідомлення інституціоналізованого «Іншого», коли інтелектуала просять виступити з критикою, похвалити чи виконати подібні дії [22, р. 6]. Можливо, саме тому, як зазначають науковці, французька теоретична школа часто сприймається як езотерична, елітарна та зосереджена на самій собі [22, р. 7].

В аспекті протиставлення «старого» і «нового» інституціоналізму варто зауважити, що новий інституціоналізм протиставляє концепції раціонального індивіда логіку відповідності інститутам, виходячи з різного розуміння людської природи: *homo oeconomicus* і *homo sociologicus* [3]. Перший характеризується як винахідливий, який оцінює і максимізує; другий відмовляється від власного інтересу. Спроба синтезу цих моделей була зроблена Г. Саймоном. Він вважав, що раціональність людини обмежена через обмеженість основного ресурсу раціональності – інтелекту [5].

Як відомо, Д. Норт приймає постулат про недосконалу (процедурну) досконалість. Стосовно спрямованості інституціональних змін важливі два питання: що визначає дивергенцію суспільств, політичних систем і економік і як пояснити виживаність і стійкість порівняно неефективних інституціональних систем. За Нортом, тут проявляється ефект "path dependence". У неоінституціоналізмі розроблена концепція самопосилення інститутів [18].

У класичному трактуванні функціональної школи інститут розглядається як організатор людської діяльності, як зазначалося раніше. За Е. Дюркгаймом, інститути – це стійкі норми, що регулюють поведінку людей і реалізуються через організацію суспільних відносин [8]. Т. Парсонс доповнив це визначення поняттями ролі та статусу.

Варто наголосити, що зміщення уваги від великих інституціональних одиниць до інституціонального оточення людської діяльності є характерним для нового інституціоналізму [19]. Як зазначається, вплив

науки на оновлення соціальної структури та свідомість людей зростає. Усе більш напруженими стають відносини людини й бюрократичної організації національної держави. Таким чином, ключовим конфліктом постсучасності є конфлікт «інституціональних інтересів» – державного і науково-особистісного, конфлікт індивіда, який усвідомлює себе в науці й через науку, і національно-державної діяльності, яка не відповідає вимогам його/її самопізнання [23].

Висновки можуть охоплювати такі домінуючі аспекти: швидкість подолання ефекту бюрократично-державної інституціональної організації прямо впливає на темпи розвитку особистості, нації, інтелектуального середовища та суспільства загалом. Серед негативних наслідків інституціоналізму варто виокремити недостатній інтелектуальний розвиток індивіда, сповільнення академічних досягнень, проблеми з розумінням блага і справедливості, а також зростаюча залежність індивіда від структур інститутів та покладене інституціоналізації.

Передбачається, що в рамках культурних практик, які дозволяють створення простору для інституціоналізації, часто виникає можливість формування альтернативних інституцій, які можуть самостійно себе визначати. Коли складність і застосування інституцій у широкому соціальному полі, а також індивідуальна та невизначеність на індивідуальному рівні створюють дедалі ширші альтернативи та невизначеності, інші латентні джерела індивідуальної диверсифікації набувають усе більшої значущості та вираженої присутності. Зауважимо, що в умовах постмодерну одночасно зі значним поширенням міждисциплінарний підхід починає вироджуватися в поверхневий інтернаціоналізм. Необхідно наголосити, що в суспільстві, де репресивна толерантність відіграє важливу роль, багато інтересів зосереджені на «оперативній роботі».

1. Althusser L. Sur la philosophie. Paris, 1994. 178 p.
2. Bell D. The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties. Harvard University Press, 2000. 540 p.
3. Brunner K., Meltzer A. The Uses of Money: Money in the Theory of an Exchange Economy. *American Economic Review*. 1971. Vol. 61, is. 5. P. 784–805.
4. Caputo J. D. Truth: Philosophy in Transit. London : Penguin Press, 2013. 283 p.
5. Cristofaro M. Herbert Simon's bounded rationality: Its historical evolution in management and cross-fertilizing contribution. *Journal of Management History*. 2017. Vol. 23(2). P. 170–190.
6. Dainton B. Stream of Consciousness: Unity and Continuity in Conscious Experience. New York : Routledge, 2000. 272 p.
7. Derrida J. Of Grammatology. Baltimore : John Hopkins University Press, 1997. 365 p.
8. Durkheim E. On Institutional Analysis. Chicago : University of Chicago Press, 1978. 283 p.

9. Elias N. The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigations. *History and Theory*. 2010. Vol. 49(3). P. 384–411.
10. Foucault M. Le sujet et le pouvoir. *Dits et écrits*. Tome IV. Gallimard, 1994. P. 222–223.
11. Foucault M. The Intellectual and Power. Language, Counter-Memory, Practice. Ithaca : Cornell University Press, 1977. P. 207–208.
12. Foucault M. Qu'est-ce que les Lumières? *Magazine littéraire*. 1984. № 207. P. 35–39.
13. Giddens E. The Consequences of Modernity. Stanford University Press, 1990. 188 p.
14. Habermas J. The Theory of Communicative Action. Vol. 1. Reason and rationalization of society. Boston : Beacon Press, 1984. 562 p.
15. Husserl E. Ideas General Introduction to Pure Phenomenology. New York : Routledge, 2012. 432 p.
16. Lepsius M. R. Max Weber and Institutional Theory. Heidelberg : Springer, 2017. 233 p.
17. Lyotard J.-F. La condition postmoderne: rapport sur le savoir. Paris, 1979. 109 p.
18. North D. Institutions. *The Journal of Economic Perspectives*. 1991. Vol. 5, No. 1. P. 97–112.
19. Parsons T. On Institutions and Social Evolution. Chicago : University of Chicago Press, 1983. 363 p.
20. Riesman D., Glazer N., Denney R. The Lonely Crowd: A Study of the Changing American Character. Yale University Press, 2020. 308 p.
21. Simon W. Postmodern Sexualities. London ; New York : Routledge, 1996. 179 p.
22. Spivak G. The Post-Colonial Critic. Interviews, Strategies, Dialogues / ed. by Sarah Harasym. London ; New York : Routledge, 1990. 168 p.
23. Stiker H.-J. The Institution and de-institutionalization. *Alter*. 2024. Vol. 18 (2). P. 115–124.
24. Toffler A. The Third Wave. New York : Bantam book, 1984. 544 p.
25. Žižek S. Event: A Philosophical Journey Through A Concept. Brooklyn : Melville House, 2014. 192 p.
- cross-fertilizing contribution. *Journal of Management History*. Vol. 23(2). P. 170–190.
6. Dainton B. (2000). Stream of Consciousness: Unity and Continuity in Conscious Experience. New York : Routledge. 272 p.
7. Derrida J. (1997). Of Grammatology. Baltimore : John Hopkins University Press. 365 p.
8. Durkheim E. (1978). On Institutional Analysis. Chicago : University of Chicago Press. 283 p.
9. Elias N. (2010). The Civilizing Process: Sociogenetic and Psychogenetic Investigations. *History and Theory*. Vol. 49(3). P. 384–411.
10. Foucault M. (1994). Le sujet et le pouvoir. *Dits et écrits*. Tome IV. Gallimard. P. 222–223.
11. Foucault M. (1977). The Intellectual and Power. Language, Counter-Memory, Practice. Ithaca : Cornell University Press. P. 207–208.
12. Foucault M. (1984). Qu'est-ce que les Lumières? *Magazine littéraire*. № 207. P. 35–39.
13. Giddens E. (1990). The Consequences of Modernity. Stanford University Press. 188 p.
14. Habermas J. (1984). The Theory of Communicative Action. Vol. 1. Reason and rationalization of society. Boston : Beacon Press. 562 p.
15. Husserl E. (2012). Ideas General Introduction to Pure Phenomenology. New York : Routledge. 432 p.
16. Lepsius M. R. (2017). Max Weber and Institutional Theory. Heidelberg : Springer. 233 p.
17. Lyotard J.-F. (1979). La condition postmoderne: rapport sur le savoir. Paris. 109 p.
18. North D. (1991). Institutions. *The Journal of Economic Perspectives*. Vol. 5, No. 1. P. 97–112.
19. Parsons T. (1983). On Institutions and Social Evolution. Chicago : University of Chicago Press. 363 p.
20. Riesman D., Glazer N., Denney R. (2020). The Lonely Crowd: A Study of the Changing American Character. Yale University Press. 308 p.
21. Simon W. (1996). Postmodern Sexualities. London ; New York : Routledge. 179 p.
22. Spivak G. (1990). The Post-Colonial Critic. Interviews, Strategies, Dialogues / ed. by Sarah Harasym. London ; New York : Routledge. 168 p.
23. Stiker H.-J. (2024). The Institution and de-institutionalization. *Alter*. Vol. 18 (2). P. 115–124.
24. Toffler A. (1984). The Third Wave. New York : Bantam book. 544 p.
25. Žižek S. (2014). Event: A Philosophical Journey Through A Concept. Brooklyn : Melville House. 192 p.

References

1. Althusser L. (1994). Sur la philosophie. Paris. 178 p.
2. Bell D. (2000). The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties. Harvard University Press. 540 p.
3. Brunner K., Meltzer A. (1971). The Uses of Money: Money in the Theory of an Exchange Economy. *American Economic Review*. Vol. 61, is. 5. P. 784–805.
4. Caputo J. D. (2013). Truth: Philosophy in Transit. London : Penguin Press. 283 p.
5. Cristofaro M. (2017). Herbert Simon's bounded rationality: Its historical evolution in management and